

מהרש"א

אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי וכו'. יש לפרש דבריו אליצא דרבי יהושע וכמ"ש לעיל י"ח דאם ישראל יעשו תשובה ראויה נגאלין ואם לאו הקב"ה מעמיד להם מלך כהמן שיעשו תשובה הכרחית ונגאלין זה וז"ש או דור שכולו זכאי דהיינו תשובה ראויה כמ"ש ועמך כלם לדיקים וגו' או דור שכולו חייב שיעמיד להם הקב"ה מלך כהמן שע"י זה יעשו תשובה ויהיו נגאלין כדכתיב וירא כי אין איש וגו' וסיפיה דקרא ותושע לו זרעו וגו' וכן ה"ל דאמר זכו אחישנה וגו' היינו זכו שיעשו תשובה ראויה אחישנה לא זכו שלא יעשו תשובה ראויה צעקה שיעמיד לעת הגאולה עליהם מלך כהמן שע"י יעשו תשובה וכן יתפרש זכו עם ענני וכו' דהיינו שזכו לעשות תשובה ראויה י"ח וק"ל: פוסקא ברקא דאית ל'י

מהר"ל נצח ישראל פס"ב

לומר כי בסוף דבריו היה אומר להם כי אי אפשר לפרש ולהגביל את מעלת ישראל והצלחתם האחרונה, וזה שאמר במדרש כי הגאולה הראשונה היו על ידי בני אדם ולא היתה הגאולה כמה שהוא יתברך צורה אחרונה לישראל ולכן היה הפסק לגאולת אלו, אבל הגאולה האחרונה תהיה כמה שהוא יתברך צורה אחרונה לישראל לכך לא תהיה הפסק לדבר זה. וזה שאמר ישראל נושע בה' תשועת עולמים, וכמו שאמר מי כמוך עם נושע בה' אמר גם כן כאן ישראל נושע בה' ואף כי גאולה אחרונה גם כן יהיה על ידי המשיח, חילוק והפרש בין גאולה ראשונה ובין גאולה אחרונה, כי גאולה ראשונה היתה מתחייבת מצד ישראל ומצד זכות אבות, וגאולה זאת הפסק כי כל דבר שהוא מצד האדם שיש לו הפסק, אבל גאולה אחרונה אף כי תהיה על ידי המלך המשיח תהיה מצד השם יתברך אשר הוא מעמיד המשיח, ודבר זה נקרא כי השם יתברך הוא הגואל. וכבר התבאר למעלה על פסוק ירום וגבה ונישא כי מלך המשיח מעלתו על המלאכים, וזה מפני שהשם יתברך מעמיד אותו, אבל גאולה ראשונה היתה מצד ישראל וזכות ומדריגות האבות גרם ודבר זה מחייבים הכתובים, עד שבשביל זה אמרנו כי האבות נזכרו בגאולה ראשונה כסדר, וזה כי הגאולה הראשונה בזכות אבות וראשון לזה אברתם שאליו הבטיחו תחלה על גאולת בניו, ולכך ראוי שיזכיר אותו ראשון, אבל גאולה אחרונה אינה מצד האבות רק מצד השם יתברך אשר ממנו הגאולה, ויעקב קרוב אל

רמח"ל דעת תבונות (עמ' כו)

אמנם, הנה זה הוא מחוקו של היחוד העליון לבדו ב"ה – להראות עוצם ממשלתו השלימה; שכל הזמן שהוא רוצה, מניח העולם להיות סוער והולך בילדי הזמן, עת אשר שלט הרע בעולם; ולא עוד, אלא שאינו מעכב על ידי הרע הזה מעשות כל אשר בכחו לעשות, ואפילו מגיעות בריותיו עד הדיוטא התחתונה. אפס כי לא מפני זה יאבד עולמו, כי הממשלה לו לבדו, והוא עשה, והוא סובל, והוא מחץ, והוא ירפא, ואין עוד מלבדו⁵⁴. והנה זה יתד חזק לאמונת בני ישראל, אשר לא ירץ לבם לא מאורך הגלות ולא ממרירותו הקשה. כי אדרבה, הרשה הקב"ה והניח לרע לעשות כל מה שבכחו לעשות, כמו שביארנו. ובסוף הכל – כל יותר שהקשה הרע את עול סבלו על הבריות, כן יותר יגלה כח יחודו ית' וממשלתו העצומה אשר הוא כל יכול, ומתוך עומק הצרות הרבות והרעות מצמיח ישועה בכחו הגדול⁵⁵.